

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ США

У сучасних умовах суспільного розвитку головним завданням системи професійно-технічної освіти є підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних робочих кадрів, здатних оперативно реагувати на швидкозмінні умови праці, зростаючі обсяги науково-технічних знань, глобалізацію та інформатизацію усіх сфер суспільного життя. Пошук шляхів вирішення цього важливого завдання зумовлює необхідність об'єктивного порівняльно-педагогічного вивчення проблеми становлення й розвитку освіти у розвинених країнах.

Професійна освіта США має цінні напрацювання й традиції, на яких формувалася сучасна система підготовки висококваліфікованого робітничого персоналу, основною ланкою якої є молодші дворічні коледжі. Досвід її становлення і розвитку заслуговує на всебічне вивчення.

У рамках окресленого дослідження велике значення мають праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, що стосуються питань функціонування системи освіти США, а саме: проблеми виникнення й розвитку освіти в США (Ч. Беннетт (Ch. Bennett), Б. Вульфсон, Л. Гончаров, Л. Кремін (L. A. Kremin), В. Кудін, К. Лукас (C. J. Lucas), З. Малькова, О. Романовський, Дж. Р'юрі (J. L. Rury), Л. Филиппова, та ін.), різних аспектів підготовки спеціалістів у професійній школі США (Т. Георгієва, Л. Півнева, В. Єлманова, М. Красовицький та ін.), ролі й значення гуманітарної освіти в американських вищих навчальних закладах технічного профілю (Б. Гонтарев, В.Параїл, С. Романова, Т. Тартарашвілі та ін.), організації навчання дорослих в Америці (Н. Бідюк, С. Змійов та ін.).

Разом з тим, проблеми підготовки висококваліфікованих виробничих кадрів у США недостатньо висвітлені у вітчизняній педагогічній науці. **Метою нашої статті** є аналіз реформування системи професійної освіти США як основної ланки підготовки фахівців і виявлення пріоритетів її розвитку.

Сьогодні США переконливо демонструють, що освіта й професійна підготовка, “інвестиції, в людину“ відіграють вирішальну роль у забезпеченні конкурентних переваг США як в рамках національної, так і світової економіки. За економічними характеристиками США належить до високорозвинутих країн: ВВП – \$10,95 трлн, ВВП на душу населення (2004 р.) – \$41400 (п’яте місце серед країн світу). Частка ВВП, що інвестується в освіту (2002 р.), – 5,6 %. Ці показники є красномовними свідченнями того, що й за нинішніх умов на ринку освітніх послуг домінують США із щорічним прибутком у 12–14 млрд доларів, а освіта посідає п’яте місце за значущістю у експорті американської економіки [2, 57].

На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних джерел встановлено, що американська вища школа – це складний, багатоступеневий комплекс, де підготовка кадрів високої кваліфікації поєднується із проведенням наукових досліджень на основі тих традицій, які склалися за всю історію її існування. До системи вищих навчальних закладів цієї країни належать: 1) молодші дворічні коледжі; 2) чотирирічні коледжі; 3) університети; 4) вищі професійні школи [6].

Молодші (комунальні) дворічні коледжі, які утворилися в результаті об’єднання технічних та професійних шкіл з коледжами молодшого ступеня свого регіону, – це специфічно американські навчальні заклади, які не мають аналогів у світовій освітній практиці. Комунальні коледжі (*community colleges*) знаходяться під юрисдикцією місцевої влади, а молодші (*junior colleges*) – це, переважно, приватні навчальні заклади. Дослідниками відзначається, що зараз ця різниця нівелювалася і загальноприйнятим терміном із 1970-х років є термін «комунальний», хоча в назвах деяких коледжів, заснованих раніше термін «молодший» залишився [7, 1і]. У деяких вітчизняних джерелах зустрічається назва “громадські” (О. Романовський), що, на нашу думку, є також доречним, оскільки підкреслює той факт, що у цих навчальних закладах навчаються, переважно, студенти із місцевої громади (*local community*), і знаходяться ці заклади на балансі місцевого бюджету.

Ці коледжі пропонують академічну програму (*liberal arts – transfer programs*), аналогічну програмам перших двох років навчання у чотирирічних

коледжах та університетах, що зараховується при переведенні студентів на третій курс університету штату. Окрім того названі навчальні заклади надають фахову підготовку першого ступеня з багатьох професій (*occupational programs*). Водночас коледжі пропонують також програми підвищення кваліфікації (переважно на замовлення певних компаній), курси і гуртки для людей, які бажають активно проводити свій вільний час. Після закінчення навчання присвоюється нижчий вчений ступінь – молодшого спеціаліста (*associate degree of arts, applied science, and science*), а також видаються сертифікати за професіями, які не потребують спеціальної вищої освіти [6; 7]. Коледжі спеціалізуються на вивченні гуманітарних й точних наук, враховуючи зростаючі потреби у вчителів математики, фізики й хімії, професіоналів з галузі охорони здоров'я, спеціалістів з галузі високих технологій. За даним американського Бюро трудової статистики (*the US Bureau of Labor Statistics*) до 2014 р. найшвидше будуть розвиватися, а відповідно й зростати вимоги до підготовки робітників таких професій, як помічник фізіотерапевта, зубний гігієніст, ветеринарний техник й технолог та ін.

Початком створення закладів професійно-технічної освіти історики педагогіки США Л. Андерсон (L. F. Anderson) та Ч. Беннетт (Ch. Bennett) вважають угоди колоніальних часів про підтримку дітей із бідних сімей та сиріт. Закон 1642 р. колонії Массачесетс зобов'язав глав сімей забезпечити дітям професійну підготовку і навчання. За своєю суттю це був закон про учнівство – у законі передбачалося здійснення подальшого виховання під час навчання у ремісників, де діти опановували грамотності, набували професійних навичок і навичок суспільного життя. Наступний “Закон про старого спокусника – диявала” 1647 р. (*the Old Deluder Satan Act of the Massachussetts Bay Colony*) встановлював спеціальні вимоги до вчителів, зобов'язував їх вчити дітей із бідних сімей та сиріт академічним й професійним навичкам. Тут вперше згадувалося поняття “школа” – міста чисельністю більше 100 дворів повинні були заснувати граматичні школи, у яких дітей готували до здобуття вищої освіти, формували керівну еліту, здатну зберігти й примножити християнські моральні цінності й культуру. Міста чисельністю 50 дворів мали

заснувати початкові школи, де дітей навчали читанню, письму, арифметиці. Подібні закони були прийняті у Коннектикуті (1650), Нью-Хевені (1655), Нью-Йорку (1665), Плімуті (1671) і Пенсільванії (1683). Ці закони мали важливе значення для американської шкільної історії – вони відображали турботу громади про шкільництво, передбачали введення податків для фінансової підтримки освіти. Поступово з'являються проекти створення нових навчальних закладів, у навчальних планах яких передбачається трудове навчання.

Війна за незалежність (1776–1783) внесла цілу низку змін у політичне, економічне й суспільне життя країни. Зросло виробництво чавуну, заліза, сталі; розвивалася текстильна, збройна, суднобудівна, паперова промисловість. В цей час посилювався суспільний розподіл праці, зростала кількість населення в містах. На педагогічну теорію й практику цього періоду великий вплив мали погляди Т. Джефферсона (Th. Jefferson) (1743–1826), Т. Пейна (Th. Paine) (1737–1809), Б. Франкліна (B. Franklin) (1706–1790), які вважали, що основною метою освіти є підготовка молоді до практичної діяльності. У зв'язку з цим у школах США спостерігалось посилення уваги до предметів природничо-математичного й практичного циклів.

Промислова революція 1820–1860 рр. гостро висунула питання про необхідність вдосконалення фахової освіти в країні, сприяла подальшому поштовху до впровадження ручної праці в школи.

Як підкреслюють історики освіти США [Гончаров; Phillippe; Rury], у 40-60-х рр. XIX ст. питання трудової освіти переростає суто педагогічні рамки і стає важливою соціально-педагогічною проблемою. Законодавчі збори багатьох штатів ухвалюють резолюції про необхідність підтримки наукових й сільськогосподарських експериментів та надання пільг для проведення наукових досліджень в галузі ремесел, науки, комерції та промисловості.

На початку XX ст. в умовах переходу від аграрного до індустріального виробництва професійно-технічна освіта стає основною темою дискусій американських освітян. У 1910 р. американська Федерація праці (*American Federation of Labor*) дала згоду Національній асоціації промисловців (*National Association of Manufacturers*) на введення у школи програм трудового навчання.

Перші ж проекти Національної асоціації промисловців, заснованої у 1895 р., стосувалися освіти як ефективного засобу створення умов для успішної конкуренції на міжнародних ринках. Створена Конгресом у 1914 р. комісія з вивчення необхідності федеральної допомоги закладам професійно-технічної освіти робить висновок, що введення трудового навчання у громадських школах – це нагальна соціальна й освітня потреба, в першу чергу для, хто не планує продовжувати навчання у коледжах.

Виявлено, що постійна федеральна підтримка професійно-технічної освіти започаткована прийняттям закону Сміта - Х'юза (*Smith-Hughes Act*) (1917р.). Закон, ініційований сенатором Хоуком Смітом (*Hoke Smith*) та представником від штату Джорджія Дадлі Мейзом Хьюзом (*Dudley Mays Hughes*), передбачав федеральну програму професійно-технічної, зокрема – сільськогосподарської, освіти, оскільки молодь потрібно навчати азам професії, формувати в неї специфічні професійні навички. Закон підтримував ідею створення окремої професійно-технічної системи та створення курсів, запропонованих професійними школами, а також наголошував на необхідності належного фінансування системи професійної освіти. До прийняття цього закону 200 тис. студентів навчалися за програмами професійної освіти у різних навчальних закладах США. На їхнє навчання витрачалося менш ніж 3 млн. дол. на рік. З прийняттям закону до кінця 50-х рр. минулого століття кількість таких студентів зростає до 3,4 млн.чол., а щорічні витрати на освіту – до 176 млн. дол. [4]. Таким чином, до 1963 р. була сформована гнучка система професійно-технічної освіти, яка швидко адаптувалася до нових економічних умов. Постійно розширювалися навчальні програми з метою зменшення відтоку учнів із середніх шкіл й забезпечення потреби промисловості у кваліфікованих робітниках. Так, “Законом про професійно-технічну освіту” 1963 р. (*Vocational Education Act*) передбачено обов’язкове включення програм професійного навчання у середні школи, введення додаткових програм бізнесу й комерції, програм для неповносправних дітей та дітей із особливими потребами.

Зміни, що були викликані глобалізацією економіки і посиленням конкуренції, головним чином з боку Японії, невідповідність традиційної

освітньої практики реаліям сучасного світу, низький рівень знань й умінь випускників середніх шкіл стали причинами переоцінки системи освіти та спонукали до її реформування у 80-і роки минулого століття. Реформування освіти відбувалося у два етапи. Перший етап умовно можна назвати “академічним”, оскільки реформи цього етапу стосувалися процесів вдосконалення освітніх стандартів, системи тестового контролю знань студентів, тестів професійної компетенції вчителів та спрямовувалися на розвиток творчих здібностей й критичного мислення, формування характеру і розвитку особистості студентів, оволодіння знаннями і навичками необхідними для підвищення конкурентноздатності у світовій економіці й здійснення громадських прав і обов’язків. З середини 80-х рр. почалася друга хвиля реформування, яка передбачала: реструктуризацію шкіл й навчального процесу; впровадження програм залучення до виробництва випускників шкіл, які не вступають до коледжів, шляхом утворення тісніших зв’язків між професійною та академічною освітою, між середніми й постсередніми навчальними закладами; а також широке залучення правлячих кіл і представників ділового світу до участі в освітніх реформах. Основним програмними документами, що висвітлювали шляхи реформ в цей період, були “Нація в небезпеці” (“*Nation at Risk*”) та “Америка – 2000: стратегія освіти” (“*America – 2000: An Education Strategy*”).

За оцінками Marion Asche, реформи 80-х рр. ХХ ст. відбувалися швидкими темпами. Свідченням цього є те, що: 43 штати підвищили вимоги до випускників середніх шкіл, 17 штатів – вступні вимоги до коледжів та університетів, 37 штатів створили єдину програму оцінювання студентів, 29 штатів розробили тести для оцінювання компетенції вчителів. Загалом у 1984 - 1986 рр. приблизно понад 700 законів різних штатів стосувалися певних освітніх аспектів [5].

Треба підкреслити, що особлива увага приділялася проблемам професійної підготовки. Так, Законом про професійну освіту 1984 р. (*The Carl D. Perkins Vocational Education Act*), більше відомим як закон Перкінса (*the Perkins Act*), наголошувалося на необхідності вдосконалення й впровадження

професійних програм. Закон переслідував дві взаємозалежні цілі – економічну й соціальну. Перша, довготривала мета, стосовалася підвищення кваліфікації робітників та підготовки дорослих до робітничих професій. Соціальна мета полягала у забезпеченні рівних можливостей отримання для професійної освіти кожним американцем. Закон про професійну й прикладну технічну освіту (*the Carl D. Perkins Vocational and Applied Technology Education Act*), відомий як *Perkins II*, прийнятий Конгрессом у 1990 р., доповнював й розширював попередній закон.

Проблемам вдосконалення профорієнтаційної роботи присвячений Закон 1994 р. (*The School-to-Work Opportunities Act*), який наголошував на необхідності озброєння випускників шкіл знаннями, навичками, вміннями й інформацією про професії та ринок праці з метою полегшення переходу від школи до подальшого працевлаштування завдяки поєднанню навчального матеріалу із професійною підготовкою та діяльністним підходом до викладання. Ключовим елементами цього Закону, на нашу думку, є партнерство освітян й роботодавців, створення інтегрованих навчальних планів й програм, технологічного забезпечення, вдосконалення системи професійної орієнтації й консультування, трудового навчання та здійснення покрокового підходу у підготовці робітників, здатних швидко адаптуватися до нових умов.

У 1998 р. приймається “Закон про інвестиції у робочу силу”, який наділяв робітників широкими правами контролю за федеральними програмами підготовки й перепідготовки кадрів. Згідно з цим законом федеральний уряд встановлює партнерство із 48 штатами, організовуючи центри перепідготовки спеціалістів, які також пропонуватимуть додаткові послуги, а саме: пошук роботи, страхування з безробіття, професійна реабілітація, тощо.

Водночас формується фінансова база для підвищення освітнього й професійного рівня населення. Так, “Законом про податкові пільги на кредит на освітні цілі”, прийнятим у 1997 р., встановлювалася податкова пільга у розмірі 20% на перші 5 тис. дол. сімейних витрат на освіту на період до 2002 р., а у подальший період - на витрати у розмірі 10 тис. дол. Цей закон

поширювався як на студентів, так й на доросле населення, яке бажало підвищити свій освітній рівень чи кваліфікацію.

Здійснений нами аналіз підтверджує, що американському суспільству завжди було притаманне усвідомлення того, що освіта є рушійною силою прогресу, однією з головних умов розвитку держави. Свідченням цього є авторитетна оцінка провідних американських економістів та соціологів (Г. Беккер (H. Becker), Д. Белл (D. Bell), Р. Бенкет (R. Benket), Дж. Гелбрейт (J. Galbrate), Е. Денісон (E. Dennison), Г. Роджерс (H. Rogers) та ін.), які доводять, що капіталовкладення в освіту забезпечують до 40% фактично досягнутих темпів економічного росту: капітал, вкладений у людину, приносить більший прибуток та має більший вплив на виробництво, ніж капітал, вкладений у машини й обладнання [3, 18]. І хоча “теорія людського капіталу” у 70-80-х рр. ХХ ст. піддавалась сумніву, все ж вона мала й має значний вплив на розвиток системи освіти, оскільки суспільство було зацікавлено у висококваліфікованих кадрах.

Зростаюча економічна криза спричинила підвищення плати за навчання через скорочення державного фінансування, а отже й – викладацького складу, однак, підвищилися темпи співробітництва з приватними компаніями та неприбутковими організаціями для підтримки таких витратних навчальних програм, як інформаційні та автоматичні технології, медична справа, та ін. Незважаючи на кризу адміністрація нинішнього американського президента Б.Обама пропонує виділити 69,8 млрд.долл. на професійну освіту як у середніх школах, так й у коледжах цього року, а також підвищити бюджетні асигнування на освіту на 2,2% (на 1,7 млрд. долл.) у 2013 р. [9]

Здійснений нами аналіз історико-педагогічних пріоритетів реформування професійної освіти США дозволяє зробити висновок про те, що однією з її основних рис є гнучкість та вміння швидко реагувати на потреби суспільства та економіки, що забезпечується відповідною нормативно-правовою базою, науково-методичними розробками, створенням відповідної матеріально-фінансової бази. Подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення

організаційно-педагогічних умов якісної підготовки спеціалістів у системі професійної освіти США.